

Reflexe jako sebeuvědomění

Sebeuvědomění nepochybně ke každé reflexi náleží, ale redukovat reflexi na pouhé sebeuvědomění by bylo příliš zjednodušující a vlastně matoucí. Cílem reflexe není nikdy jen uvědomit si sebe, dokonce lze říci, že to většinou není ani hlavním cílem. Hlavním cílem reflexe je rozpoznat náležitě rozdíl mezi tím, co jsem do nějakého činu nebo i myšlenky vložil sám, a mezi tím, co by mělo ukázat něco jiného, nějakou jinou skutečnost (ať už druhého člověka, jinou bytost nebo pouhou věc) věrně, nezkresleně, tj. především ne tak, jak bych to sám chtěl, jak by se mi to líbilo nebo hodilo, nebo třeba jenom jak se m i to „jeví“ v důsledku mé vlastní nedostatečnosti a mých chyb i omylů. Uvědomit si sebe přece nutně znamená také uvědomit si ty nepřesnosti a omyly, jichž se sám dopouštím – a právě to předpokládá, že mi to reflexe může a má pomoci napravit, vylepšit, a jistě nikoli jen proto, abych já byl lepší a dokonalejší, nýbrž protože mi jde také a někdy dokonce hlavně o to správné, pravé, pravdivé poznání a porozumění věcem i okolnostem, situaci, v níž jsem a která není mým dílem, alespoň nikoli jen mým dílem. A další chybou by zase bylo, kdybychom ono sebeuvědomění v reflexi chtěli chápat jen jako jakési odlišení sebe samého ode všeho ostatního, co proto nějak nivelizujeme, zpředměťujeme a zvěčňujeme. Někdy totiž „to jiné“, „to druhé“ není jen věc, předmět, materiál, kterého si můžeme nějak použít a využít podle svých záměrů, ale může to být také „ten druhý“. A pak nejde jen o můj vztah k němu, ale také o jeho vztah ke mně. Nikdy nejsme schopni si náležitě uvědomit, sami sebe, poznat sebe, aniž bychom vzali vážně všechno to, jak se „jevíme“ těm druhým nebo „tomu druhému“. Významnou součástí a složkou toho, jak si uvědomujeme sami sebe, je to, jak nás berou ti druzí, jak nás uznávají nebo neuznávají, a to ať už s tím souhlasíme nebo naopak se nám to nezdá a my se sami vidíme jinak (a nejen lépe, ale třeba také hůře). Docela zvláštním případem je velmi stará „reflexe“ či spíše „prae-reflexe“, uvažující o tom, jak nás vidí a posuzují boží (nebo Bůh). V takovém případě se ukazuje, že vposledu jako by vůbec nešlo a nemohlo jít o to, co si o sobě myslíme my sami, ba ani o to, co si o nás myslí jiní lidé (my na tom přece nejsme tak docela a ve všem závislí, můžeme s nimi nesouhlasit, protože máme za to, že se známe „lépe“, než jak mohou oni znát nás, a můžeme se pokoušet se jim předvést, ukázat právě v tom, co oni přehlédli nebo nedocenili). Ale jinak se tomu má v případě, kdy jde o bohy (resp. o Boha): tomu nemáme co dokazovat, toho nemáme co přesvědčovat, že se mýlil, neboť jeho hodnocení, jeho ocenění je platnější než to, které si sami sobě dáváme. A v každé reflexi je vždycky také tento moment, kdy nejde ani jenom o naše vlastní sebeuvědomění a sebezpoznání, ani jen o přesnější a věcnější poznání věcí, bytostí, lidí a situací kolem nás, ale kdy se sami sobě chceme „ukázat“ ve světle té poslední instance, za jakou sami sebe nepovažujeme a považovat nemůžeme.

(Písek, 080908-3.)